

УДК 001.8+502.3 (99)

**ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНИ В АНТАРКТИЦІ: ПОТОЧНА БІБЛІОГРАФІЯ.
ПУБЛІКАЦІЇ 2009–2010 рр.¹**

В.П. Рибачук, Н.Г. Віденіна

Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України; бульв. Тараса Шевченка 60, Київ, 01032, Україна; vnyugvpr@yandex.ru, vnyug@nbi.com.ua

Реферат. Наведено бібліографічні описи наукових праць українських вчених з проблем дослідження Антарктики, опублікованих у вітчизняних і закордонних виданнях з січня 2009 по жовтень 2010 років. Представлений список поточної бібліографії доповнює і продовжує бібліографію вітчизняних публікацій за 2007–2009 рр., презентовану в попередньому випуску „Українського антарктичного журналу”.

Ключові слова: Антарктика, антарктична станція Академік Вернадський, Антарктичний півострів, Антарктичний регіон, бібліографія, дослідження Антарктики, полярні регіони, Україна.

Исследования Украины в Антарктике: текущая библиография. Публикации 2009–2010 гг. В.П. Рыбачук, Н.Г. Виденина.

Реферат. Приведены библиографические описания научных трудов украинских ученых по антарктической проблематике, опубликованных в отечественных и зарубежных изданиях с января 2009 по октябрь 2010 годов. Представленный список текущей библиографии дополняет и продолжает библиографию отечественных публикаций за 2007–2009 гг., опубликованную в предыдущем выпуске „Украинского антарктического журнала”.

Ключевые слова: Антарктика, антарктическая станция Академик Вернадский, Антарктический полуостров, Антарктический регион, библиография, исследования Антарктики, полярные регионы, Украина.

Ukrainian Antarctic Research: Current Bibliography (January 2009–October 2010). V.P. Rybachuk and N.G. Videnina.

G.M. Dobrov Research Center for Scientific and Technical Potential and History of Science, National Academy of Sciences of Ukraine, 60 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv 01032, Ukraine; Corresponding author: Victor P. Rybachuk, vnyugvpr@yandex.ru, rybachuk.v.p@nas.gov.ua.

Abstract. The bibliographic descriptions of the Ukrainian scientific works on Antarctica that were published domestically and abroad in 2009 and 2010 as well as additional materials issued in 2008 are listed herein. This bibliographic data extends and complements the 2007–2009 current bibliography of national publications, presented in the "Ukrainian Antarctic Journal" in 2009 (issue 8). The abstracts were collected from Ukrainian scientific journals, collections, and conference proceedings as well as national ("Dzherelo", "Litopys zhurnal'nykh statej", etc.) and international ("Antarctic Bibliography", Scopus, Google scholar, Scirus, e-Library) bibliographic databases. In

¹Бібліографію укладено ЦДПН ім. Г.М. Доброва НАН України на замовлення НАНЦ Держкомінформнауки України в рамках проекту Державної програми проведення досліджень України в Антарктиці на 2002–2010 роки (номер державної реєстрації теми НТР: 0110U006998с; 2010 р.).

В.П. Рибачук: ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНИ В АНТАРКТИЦІ: ПОТОЧНА БІБЛІОГРАФІЯ. ПУБЛІКАЦІЇ 2009-2010 рр.

total 148 publications were compiled on the topics of Antarctic research within the last two years. The references were arranged under the subject headings based on those used by the scientific issue "Ukrainian Antarctic Research" (V.P. Rybachuk, P.F. Gozhik, N.G. Videnina, and V.A. Litvinov, Ed. P.F. Gozhik, 2008, Kiev, Varta Publishers, 286 p., ISBN 978-966-02-4803-8).

Keywords: Antarctic bibliography, Antarctic Peninsula, Antarctic region, Antarctic research, Antarctica, bibliographies, publications, Polar regions, research programs, Ukraine, Ukrainian Antarctic Research Expedition, Vernadsky Antarctic Station.

Вступ до бібліографії

Першою спробою створення сучасної вітчизняної бібліографії наукових публікацій, пов'язаних із дослідженнями та іншою діяльністю України в Антарктиці, стало колективне наукове видання „Исследования Украины в Антарктике”, здійснене у 2008 році Національним Антарктичним науковим центром (НАНЦ) Держкомінформнауки України, Інститутом геологічних наук НАН України і Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва (ЦДПІН) НАН України під редакцією акад. НАН України П.Ф. Гожики (Исследования, 2008). Воно було презентоване учасникам XXXI Консультативної наради Сторін Договору про Антарктику, що відбулася 2–13 червня 2008 р. у Києві (XXXI Консультативное, 2008).

На продовження цих бібліографічних і бібліометричних досліджень у 2009 році було започатковано публікацію поточної бібліографії праць вітчизняних дослідників Антарктики. Перший її випуск, що охопив період з липня 2007 по червень 2009 рр., опубліковано в „Українському Антарктичному журналі” (Дослідження, 2009).

У цій статті представлено наступний (2-й) випуск поточної бібліографії. Її укладання здійснено на замовлення НАНЦ Держкомінформнауки України в рамках проекту Державної програми проведення досліджень України в Антарктиці на 2002–2010 роки. До нового бібліографічного списку внесені публікації за період з січня 2009 по жовтень 2010 років, а також окремі публікації 2008 року, що не увійшли до першого випуску.

Основним джерелом бібліографічної інформації були українські та російські друковані наукові періодичні видання (журнали і збірники). Крім того, пошук бібліографічної інформації здійснювався з використанням вітчизняних, а також зарубіжних реферативних журналів і бібліографічних покажчиків та баз даних – Загальнодержавної реферативної бази даних „Україніка наукова” (Загальнодержавна, 2009), державних бібліографічних покажчиків України (Друковані, 2010), бази даних „Antarctic bibliography” Американського геологічного інституту США (Antarctic, 2010), спеціалізованих наукових веб-пошукових систем Google scholar (Google scholar, 2010), Scirus (Scirus, 2010), наукометричної реферативної бази даних Scopus (Scopus, 2010). Порівняльну характеристику використаних джерел інформації та загальний методичний підхід викладено в попередніх роботах авторів (Рибачук В.П. та ін., 2007/2008, 2009).

До презентованої в даній статті поточної бібліографії внесено загалом 158 публікацій, основну частину яких складають статті в періодичних виданнях (125 записів) та матеріали конференцій і симпозіумів (23 записи).

Бібліографічні описи в списку розташовані за рубрикацією по типах видань. Описи українською й російською мовами передують у списку англійським. Статті й доповіді, передруковані в зарубіжних виданнях у перекладі іноземними мовами, розміщені в одному блоці (під одним номером) з бібліографічним описом оригіналу вітчизняного видання. Позначкою (*) виділено публікації 2009 року, які включено до першого випуску поточної бібліографії (Дослідження, 2009), а позначкою (‡) – публікації 2008 року, що не увійшли до нього.

В.П. Рибачук: ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНИ В АНТАРКТИЦІ: ПОТОЧНА БІБЛІОГРАФІЯ. ПУБЛІКАЦІЇ 2009-2010 рр.

Бібліографічні описи оформлені згідно з вимогами чинних в Україні державних та міждержавних стандартів. За основу прийнято формат, що використовується реферативною базою даних Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (Загальнодержавна, 2009). Окремі відмінності допущено у випадках недоступності повного тексту оригіналу або з методологічних міркувань. Зокрема, у бібліографічних описах журнальних статей та всіх інших типів друкованих видань не використовується загальне позначення типу матеріалу ([Текст], [Електронний ресурс] тощо). Виняток зроблений лише для статей, надрукованих у 9-му випуску „Українського антарктичного журналу” (2009 р.), оскільки його склад і нумерація сторінок друкованої й електронної версій не співпадають. URL-адреси режиму доступу до електронних ресурсів подані за станом на 01.12.2010.

Огляд наведеної бібліографії підтверджує досить стабільні темпи публікаційної активності вчених наукових установ, вищих навчальних закладів та інших науково-дослідних організацій, характерний для останніх років (див. рис.); дещо зменшилася лише кількість доповідей на конференціях. Як і раніше, основним інформаційним ресурсом публікацій українських науковців залишається „Український антарктичний журнал”. Близько третини решти статей публікується в зарубіжних журналах і збірниках.

Важливою подією минулого року став вихід у світ „Атласа глибинного строєння Антарктики по даним метода гравиметрической томографии” (Атлас, 2009).

Інша особливість бібліографії останнього періоду – поява серії публікацій з історії діяльності України в Антарктиці (Ю.О. Михальов, Н.Г. Віденіна, С.Г. Половка, В.П. Рибачук, А.П. Федчук, Ю.Р. Малашенко, О.Б. Таширєв, Г.А. Будзика).

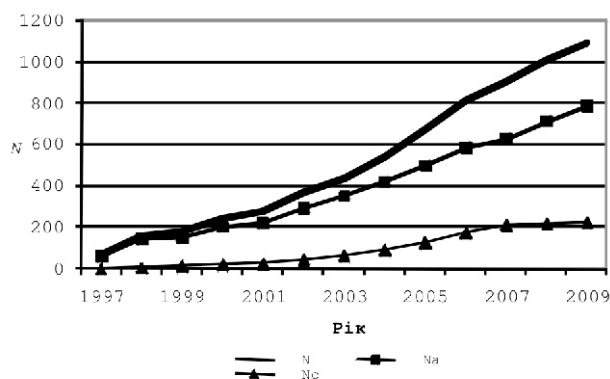

Рис. Динаміка формування інформаційних масивів бібліографії (кумулятивні криві).

Умовні позначення:

N – загальна кількість публікацій на рік;

N_a – кількість статей у періодичних журналах і продовжуваних виданнях;

N_c – кількість доповідей на конференціях (за винятком конференцій НАНЦ).

Презентована бібліографія є одним із проектів з системного моніторингу нової вітчизняної наукової літератури з проблем Антарктики, які здійснюються в ЦДПН ім. Г.М. Доброва НАН України в останнє 10-річчя (Віденіна Н.Г. 2005; Віденіна Н.Г. та ін. 2006, 2007; Дослідження, 2009; Исследования, 2008; Рибачук В.П. та ін., 2000, 2007/2008, 2008; Rybachuk V.P. et al.; Videnina N.G. et al., 2008). Вона розглядається як необхідна складова майбутньої повної бібліографії вітчизняної наукової літератури з Антарктики за 20 останніх років та в ретроспективі до початку ХХ століття.

Немає сумніву, що організація систематичної підготовки, публікації та моніторингу бібліографічних даних, здійснення наукометричних досліджень та історико-наукового аналізу

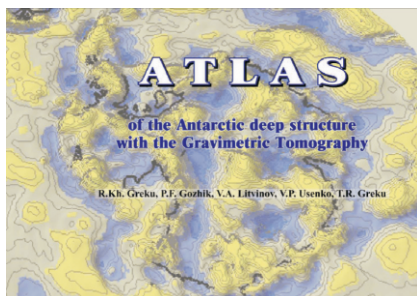
В.П. Рибачук: ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНИ В АНТАРКТИЦІ: ПОТОЧНА БІБЛІОГРАФІЯ. ПУБЛІКАЦІЇ 2009-2010 рр.

участі України у вивченні Антарктики, широке оприлюднення їх результатів в Україні і за кордоном є необхідним і актуальним в когнітивному, науково-освітньому, культурному, управлінському, суспільно-політичному, геополітичному та інших аспектах державної політики.

Важливими напрямками використання результатів зазначених бібліографічних і наукометричних досліджень можуть бути, зокрема: обґрунтування державної політики щодо забезпечення національних інтересів України в Антарктичному регіоні²; формування наукових пріоритетів і заходів цільової програми антарктичних досліджень; аналіз ефективності реалізації бюджетних витрат, що виділяються для них державою; оцінка внеску українських вчених у світові дослідження і формування політики, націленої на підвищення авторитету вітчизняної науки; вивчення історії діяльності України в Антарктиці; опрацювання програм наукових досліджень і розробка навчальних програм і посібників у закладах освіти; популяризація досягнень українських полярників у засобах масової інформації тощо. Здійснення цих досліджень повинно відбуватися, передусім, у рамках Державної цільової науково-технічної програми проведення досліджень в Антарктиці на 2011–2020 роки.

Український антарктичний журнал = Ukrainian Antarctic Journal [Текст] : наук.-техн. вид. / М-во освіти і науки України, Нац. антаркт. наук. центр; голов. ред. П.Ф.Гожик: статті та матер. IV Міжнар. антаркт. конф. — 2009. — № 8. — 341 с. — укр., рос., англ. — ISSN 1727-7485.

Atlas of the Antarctic deep structure with the Gravimetric Tomography / R.Kh. Greku, P.F. Gozhik, V.A. Litvinov, V.P. Usenko, T.R. Greku; National academy of sciences of Ukraine, Institute of geological sciences; National antarctic scientific center of Ukraine. — Kiev, 2009. — 69 pp. — Bibliogr.: 27 refs. eng. — ISBN 978-966-02-4937-0.

The Atlas contains results of a deep structure modeling of the Antarctic and the South Ocean regions. Initial data are spherical harmonics of the EGM96 global geoid model. Dense heterogeneities are calculated using the gravimetric tomography technology. 3D images of vertical and lateral sections on different depths are presented. Proceeding compiling, computer design: “Geographika”.

² Цей аспект набуває зростаючої актуальності через посилення останнім часом з боку ряду держав активності щодо територіального поділу Антарктиди.

В.П. Рибачук: ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНИ В АНТАРКТИЦІ: ПОТОЧНА БІБЛІОГРАФІЯ. ПУБЛІКАЦІЇ 2009-2010 рр.

Важливими напрямками використання результатів зазначених бібліографічних і наукометричних досліджень можуть бути, зокрема: обґрунтування державної політики щодо забезпечення національних інтересів України в Антарктичному регіоні²; формування наукових пріоритетів і заходів цільової програми антарктичних досліджень; аналіз ефективності реалізації бюджетних витрат, що виділяються для них державою; оцінка внеску українських вчених у світові дослідження і формування політики, націленої на підвищення авторитету вітчизняної науки; вивчення історії діяльності України в Антарктиці; опрацювання програм наукових досліджень і розробка навчальних програм і посібників у закладах освіти; популяризація досягнень українських полярників у засобах масової інформації тощо. Здійснення цих досліджень повинно відбуватися, передусім, у рамках Державної цільової науково-технічної програми проведення досліджень в Антарктиці на 2011–2020 роки.

Насамкінець, слід також зауважити, що створення сучасної української антарктичної бібліографії набуває актуальності у зв'язку з 15-річчям початку експедиційних досліджень (1996–1997 рр.) та 20-річчям сучасного періоду діяльності України в Антарктиці (1992 р.).

Література

Атлас глубинного строения Антарктики по данным метода гравиметрической томографии [Електрон. ресурс] / Р. Х. Греку, П. Ф. Гожик, В. А. Литвинов, В. П. Усенко, Т. Р. Греку. // Укр. антаркт. журн. – 2009. – № 8. – С. 39-42. – Библиогр.: 9 назв – рус., рез. англ. – Режим доступа : http://www.uac.gov.ua/science/uaj/8/UAJ_N_8_39-42.pdf

Будзика Г. А. Геоінформаційні дослідження України в Антарктиці: історичний аспект [Текст] / Г. А. Будзика, В. П. Рибачук / Геоінформаційний моніторинг навколишнього середовища: GPS і GIS – технології, XV Міжнар. ювілейний наук.-техн. симпоз. 13–18 верес. 2010 р., Алушта (Крим): Матер. – К., 2010. – С. 195-196.

Будзика Г. А. Исследования Южного научно-исследовательского института морского рыбного хозяйства и океанографии в Антарктике в 50–90 гг. / Г. А. Будзика // Эколог. равновесие и устойчивое развитие территории. Междунар. науч.-практ. конф. 30–31 марта 2010 г.: Сб. матер. – СПб: 2010. – С. 165-168. – рус.

Будзика Г. А. Історія відкриття та ранніх досліджень полярних областей Землі (до 100-річчя відкриття географічних полюсів) кінець XIX – початок XX ст. [Текст] / Г. А. Будзика // Наука та наукознавство. – 2010. – № 3 (69). – С. 82-90. – Бібліогр. 12 назв. – укр. – Режим доступу до електрон. версії : <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/NNZ/2010-3.pdf>

Віденіна Н. Г. Сучасні тенденції наукових досліджень Антарктики (наукометричний аналіз) [Текст] / Н. Г. Віденіна // Укр. антаркт. журнал. – 2005. – № 3. – С. 162-170.

Віденіна Н. Г., Рибачук В. П. Бібліометричний аналіз інформаційного масиву публікацій вчених України з проблем дослідження Антарктики у світовій базі даних Cold Regions Bibliography [Текст] / Н. Г. Віденіна, В. П. Рибачук // XI Міжнародний науково-технічний симпозиум „Геоінформаційний моніторинг навколишнього середовища – GPS і GIS - технології”. Вересень, 7–12, 2006, Алушта: Матер. симпоз., 2006. – С. 169-171.

Віденіна Н. Г. Застосування геоінформаційних систем в дослідженнях Антарктики: бібліометрична оцінка зарубіжних публікацій за 1996–2005 роки [Текст] / Н. Г. Віденіна // XI Міжнародний науково-технічний симпозиум „Геоінформаційний моніторинг навколишнього середовища – GPS і GIS - технології”. Вересень 7–12, 2006, Алушта: Матер. симпоз., 2006. – С. 171-176.

Віденіна Н. Г. Публікаційна активність наукових установ і вищих навчальних закладів України щодо досліджень Антарктики: Бібліометрична оцінка вітчизняних публікацій за 1997–2006 роки [Текст] / Н. Г. Віденіна, В. П. Рибачук // XII Міжнар. наук.-техн. симпоз. „Геоінформаційний моніторинг навколишнього середовища – GPS і GIS - технології”, Алушта, 10–15 верес. 2007 р.: Матер. симпоз. – 2007. – С. 159-168.

В.П. Рибачук: ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНИ В АНТАРКТИЦІ: ПОТОЧНА БІБЛІОГРАФІЯ. ПУБЛІКАЦІЇ 2009-2010 рр.

Віденіна Н. Г. Web-бібліометрический анализ работ ученых Украины по проблемам исследования Антарктики [Текст] / Н. Г. Віденіна, В. П. Рибачук // Наука та наукознавство. – 2007. – № 4. – Додаток. – С. 289-295.

Дослідження України в Антарктиці: поточна бібліографія. Публікації 2007–2009 рр. [Текст] / В. П. Рибачук, Н. Г. Віденіна // Укр. антаркт. журн. – 2009. – № 8. – С. 320-336. – Бібліогр.: с. 322-323. – укр., рез. рус., англ. – Режим доступу до електрон. версії : http://www.uac.gov.ua/science/uaj/8/UAJ_N_8_519-535.pdf

Друковані видання [Електронний ресурс] / Кн. палата Укр. ім. Івана Федорова. – 2010. – Режим доступу : <http://www.ukrbook.net/>

Загальнодержавна реферативна база даних України [Електронний ресурс] / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – 2010. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/db/ref.html>

Исследования Украины в Антарктике [Текст] / В. П. Рыбачук, П. Ф. Гожик, Н. Г. Виденина, В. А. Литвинов; отв. ред. П. Ф. Гожик. – К.: «Варта», 2008. – 286 с. – (Бібліогр.: 1236 назв. [1997–2007 гг.]. Указ. междунар. конф., авт., изданий). – ISBN 978-966-02-4803-8.

XXXI Консультативное совещание по Договору об Антарктике: заключительный отчет [Электрон. ресурс] / в 4 ч.: 1. Заключительный отчет; 2. Меры, решения и резолюции; 3. Выступления на открытии и закрытии Совещания. Отчеты и доклады; 4. Дополнительные документы; Киев, Украина, 2–13 июня 2008 г. – Буэнос-Айрес: Секретариат Договора об Антарктике. – 2008. – 754 с. – рус.

Малашенко Ю. Р. Історія і сьогодення відділу біології екстремофілних мікроорганізмів [Текст] / Ю. Р. Малашенко, О. Б. Таширевіч, В. О. Романовська, Т. П. Пирог, П. В. Рокитко // Мікробіол. журн. – 2008. – 70, № 2-3. – С. 75-82. – Бібліогр.: 18 назв. – укр.

Михалёв Ю. А. Краткий исторический обзор промысла китов [Электрон. ресурс] / Ю. А. Михалёв // Укр. антаркт. журн. – 2009. – № 8. – С. 217-227. – Бібліогр.: 38 назв. – рус., рез. укр. – Режим доступа : http://www.uac.gov.ua/science/uaj/8/UAJ_N_8_217-227.pdf; Mikhalev, Y. A. Brief historical review of whaling [Text] / Y. A. Mikhalev // Укр. антаркт. журн. = Ukr. Antarct. Jour. – 2009. – № 8. – P. 159-167. – Bibliogr.: 38 refs. – eng., res. rus. – Available online at : http://www.uac.gov.ua/science/uaj/8/UAJ_N_8_228-236.pdf

Рибачук В. П. Література по Антарктиці у фондах Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського [Текст] : бібліогр. огляд / В. П. Рибачук, Н. Г. Віденіна // Бюл. Укр. антаркт. центру. – 2000. – Вип. 3. – С. 272-322, 360.

Рибачук В. П. Бібліометричний профіль досліджень України в Антарктиці: публікації 1997–2007 років [Текст] / В. П. Рибачук, Н. Г. Віденіна // Укр. антаркт. журн. – 2007/2008. – № 6-7. – С. 242-255. – Бібліогр.: 15 назв. – укр. – Режим доступу до електрон. версії : http://www.uac.gov.ua/science/journal6_7/UAJ_N_6-7_242-255.pdf

Рибачук В. П. Ряд пріоритетності напрямів наукових досліджень Антарктики в Україні і за кордоном: порівняльні веббібліометричні оцінки (1997–2007 рр.) [Текст] / В. П. Рибачук // XIII Міжнар. наук.-техн. симпоз. „Геоінформаційний моніторинг навколишнього середовища – GPS і GIS - технології”, Алушта, 9–14 верес. 2008 р.: Матер. симпоз. – Львів: Львів. астроном.-геодез. тов-во, 2008. – С. 54-56. – Бібліогр.: 4 назв.

Федчук А. Становлення україноцентричного підходу у комплексно-географічних дослідженнях Антарктики [Текст] / А. Федчук // Географія і туризм. – 2010. – № 5. – С. 159-165. – укр.

Antarctic Bibliography [Electronic resource]. – AGI, USA. – 2010. – Available online at <http://www.coldregions.org/dbtw-wpd/coldy/coldyA.htm>

Catches of humpback whales, *Megaptera novaeangliae*, by the Soviet Union and other nations in the Southern Ocean, 1947–1973 [Text] / P. Clapham, Y. Mikhalev, W. Franklin, D. Paton, C. Scott Baker, Y.V. Ivashchenko, R.L. Brownell, Jr. // Marine Fisheries Review. – 2009. – 71, № 1. – P. 39-43. – Bibliogr.: p. 43. – eng. – Available online at : <http://digitalcommons.unl.edu/usdeptcommercepub/86>

В.П. Рибачук: ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНИ В АНТАРКТИЦІ: ПОТОЧНА БІБЛІОГРАФІЯ. ПУБЛІКАЦІЇ 2009-2010 рр.

Historical catch series for Antarctic and pygmy blue whales [Text] / T. A. Branch, C. Allison, Y. A. Mikhalev, D. Tormosov, R. L. Brownell, Jr // International Whaling Commission's 60st Annual Meeting 2008, Santiago, Chile, 23–27 June 2008 // IWC, SC/60/SH9, P. 1-11. – Available online at : http://www.iwcoffice.org/_documents/sci_com/SC60docs/SC-60-SH9.pdf

Rybachuk, V. P. Contribution and priorities of national antarctic science in world informational space: web-bibliometric analysis [Text] / International Antarctic Conference - IAC2008 “Ukraine in Antarctica – National Priorities and Global Integration”. May 23–25, 2008, Kyiv, Ukraine, International Polar Year 2007/2008: Refs. – Київ: Укр. наук. клуб у співроб. з НАН України, МОН України, Мін-вом сім'ї, молоді та спорту України, Британською радою в Україні. – С. 20.

Scirus [Electronic resource] / Elsevier B.V. – 2010. – Available online at : <http://www.scirus.com/>

Scopus [Electronic resource] / Elsevier B.V. – 2010. – Available online at : <http://www.scopus.com>

Videnina N. G. Ukrainian research in Antarctica: Presentation and scientometric analysis of the Ukrainian scientists publications bibliography (1997–2007) [Text] / Н. Г. Віденіна, В. П. Рибачук // International Antarctic Conference - IAC2008 “Ukraine in Antarctica – National Priorities and Global Integration”. May 23–25, 2008, Kyiv, Ukraine, International Polar Year 2007/2008: Refs. – Київ: Укр. наук. клуб у співроб. з НАН України, МОН України, Мін-вом сім'ї, молоді та спорту України, Британською радою в Україні. – С. 117.